
URBÁN PÉTER

A MINŐSÉGOFFENZÍV TANÁRKÉPZÉSI PROGRAM NÉMETORSZÁGBAN

Bevezetés

A német pedagógusszakma az utóbbi időben számos olyan kihívással találta magát szemben, amelynek szakszerű és fenntartható kezelése a rendszer több pontját is érintő azonnali beavatkozást igényel. Bár elmondható, hogy a tanári pálya mind a munkakörülmények, mind az anyagi megbecsültség¹ tekintetében nemzetközi összehasonlításban is vonzónak tűnik,² és ugyanez tapasztalható a pályaorientáció, illetve a felsőoktatási képzés színvonalával kapcsolatban is. A németországi és a magyarországi tanárképzést összehasonlítva Bikics Gabriella hívja fel a figyelmet arra, hogy a német rendszerből kikerülő hallgatók lényegesen képzettebbek, mint magyar társaik. A különbség okát elsősorban a német képzés hosszabb időtartamában, a végzett fiatalok magasabb életkorából fakadó tapasztaltságában, a gyakorlatorientáltságában, a gazdag, változatos munkaformákban és a nekik tulajdonító reflexiók képességében, kritikai érzékben látja (Bikics, 2011. 195. o.).³ A fenti adottságok alapján várt magas társadalmi presztízs és népszerűség a gyakorlatban mégsem realizálódik maradéktalanul. A tanári szakma a legnagyobb ismertségnek örvendő hivatások között van ugyan, az utóbbi időben mégis jelentősen romlott a megítélése. A szülők nem szívesen küldenek gyerekeiket pedagógusnak. Az okok között jelentős szerepet játszik a diákok részéről mutatkozó tiszteletlenség, a tanulói magatartás romló tendenciája, a kiegészítő szindróma, a mobbing, a nagy munkateher, valamint az a tapasztalat, hogy a tanárképzés során nem szerzik meg a gyakorlatban jelentkező problémák megoldásához szükséges kompetenciákat (Ütőné Visi és Virág, 2015, Ütőné Visi és Virág, 2016).

1 Az oeffentlichen-dienst.de portál által közölt összehasonlítás szerint Európában a német tanárok keresnek a luxemburgi pedagógusok mögött a második legjobban (Wegener, 2018).

2 A kedvező munkafeltételekről és azok társadalmi túlértékeléséről, klisészerű félreértéséről is árulkodik az a szellemes videó, amelyet az ARD televízió Quarks & Co című magazinja készített. Az anyag a tanári munkaidő, tevékenységek, szabadság, nyugdíj és fizetés területén igyekszik tisztázni a félreértéseket (ARD, 2011).

3 A német tanárképzés Bologna-rendszerű átalakításáról: Virág, 2004, Brezsnyánszky és Virág, 2004.

A Szövetségi Oktatási és Kutatási Minisztérium (Bundesministerium für Bildung und Forschung)⁴ az aktuális kihívások leküzdésének érdekében nagyszabású programot hirdetett *Minőségoffenzív tanárképzés (Qualitätsoffensive Lehrerbildung)* címmel. A program működtetésére, folyamatos nyomon követésére, valamint az eredményesség mérésére kidolgozott rendszer éppúgy figyelmet érdemel a magyarországi kutatás részéről, mint maguk a program keretében születő felsőoktatási projektek. Ezek ugyan természetesen a hazaitól több ponton is lényegesen különböző németországi tanárképzéshez illeszkednek, a részletesen kidolgozott, publikált, kipróbált és független intézetek által megmért eredmények saját tanárképzési gyakorlatunk számára is számos megfontolandó, kamatoztatható értéket tartogathatnak. Az alábbi tanulmány célja elsősorban az, hogy a témára irányítsa a magyarországi szakma figyelmét, illetve áttekintést adjon a Minőségoffenzív tanárképzési program szervezeti kereteiről, a folyamatban lévő felsőoktatási projektek főbb témaköreiről, valamint a már körvonalazódó eredményekről. Mindezek mellett azonban arra is törekszünk, hogy jelezzük azokat a kapcsolódási pontokat, amelyek lehetővé teszik egyes elemek adaptálást a magyarországi tanárképzési rendszerbe. Hangsúlyozzuk, hogy a bemutatott program jelenleg még zajlik, így a jövőben az alábbi munka is szükségszerűen kiegészítésre szorul. E lezáratlanság azonban megítélésünk szerint tanulmányunk imént vázolt céljai szempontjából nem releváns.

Kutatásunk legfőbb forrását a Szövetségi Oktatási és Kutatási Minisztérium (a továbbiakban a német elnevezés rövidítésével: BMBF), az egyes felsőoktatási intézmények, a mérést végző intézet, illetve a külön a projektek számára fejlesztett portálok jelentették. Bár a teljes áttekintésre vállalkozó munkát nehezítette az anyag nagy kiterjedése és rendkívül szerteágazó volta, nagy könnyebbséget jelent a program dokumentumainak nyilvánossága, szabad online elérhetősége.

A tanulmány első egysége a program szervezeti kereteibe (jogi háttér, pályáztatás, anyagi források, bírálóbizottság, minőségbiztosítás, mérés) enged betekintést, a második lépésben a projektek rövid általános elemzésére teszünk kísérletet (főbb irányok, témák, kulcsszavak), végül az egyik projekt részletesebb bemutatásával tesszük szemléletessé a program elképzeléseinek gyakorlati megvalósulását.

4 A minisztérium nevének fordításánál átvettük a magyar dokumentumokban általánosan elterjedt „oktatási” megjelölést, ugyanakkor szükségesnek látjuk a szó félrevezető használatának jelzését. Németországban ugyanis nincs a magyar közigazgatáshoz hasonló jogosítványokkal rendelkező „oktatási” minisztérium. Az oktatás ügye Németországban a tartományok kompetenciája. Az ebből a tagoltságból fakadó problémák enyhítésére jött létre a Kultuszminiszterek Konferenciája, amely az oktatás területének legfőbb döntéshozó fóruma (Bikics, 2011. 181. o.).

Szervezeti keretek

A Minőségoffenzív tanárképzési program alkotmányos alapját a német alaptörvény 91 b cikkelye jelenti, amely lehetővé teszi a szövetség és a tartományok együttműködését a tudomány és a kutatások támogatása területén a régiókon átívelő jelentőségű esetekben (BMJV, é. n.). Erre a paragrafusra hivatkozva született meg 2013. április 12-én a szövetség és a tartományok megállapodása a tanárképzés reformjának közös támogatásáról. A BMBF 2014. július 24-én tette közzé az irányelveket, és írta ki a tanárképzés minden szegmensét megcélzó pályázatot. A reformok szükségességének indoklása szerint a társadalmi változások újszerű feladatokat rónak a tanári pályára, az új kihívásokra adott válaszoknak meg kell jelenniük a tanárképzésben is. A dokumentum az iskolarendszer reformját, az átjárhatóságot, a képzés gyakorlatorientáltságának növelését, a célcsoportokra szabott tanulmányi kísérést és tanácsadást, a heterogenitást, az inklúziót, a reáltárgyakat tanító tanárok hiányát, valamint a tudományterületek és a szakmódszertanok jobb összehangolását emeli ki. 2018 novemberében a támogatott témák körét kiegészítették a digitalizációval és a szakiskolai tanárképzéssel. A tanárképző felsőoktatási intézmények négy hónapot kaptak pályázatuk benyújtására. A minisztérium a kétszer öt évre (2015–2019 és 2019–2023) tervezett program támogatási keretét 500 millió euróban határozta meg (BMBF, é. n. a, BMBF, é. n. b és BMBF, é. n. c).

A pályázatok elbírálásánál a következő szempontok játszották a legfontosabb szerepet (BMBF, é. n. d):

- minőségi értéktöbblet (a célok erősség-gyengéség analízist követő kitézése, egymáshoz illeszkedő, a tanárképzés egészébe beágyazott részprojektek kidolgozása, a tervezett intézkedések tudományos kidolgozottsága, bizonyítékorientáltsága, a tervezés konkrét jellege, valószerűsége, a források arányos tervezése stb.),
- a projekt illeszkedése a felsőoktatási intézmény profiljába (az intézményvezetés elkötelezettsége és aktív közreműködése, mennyiben alkalmas a projekt az intézmény tanárképző arculatának kiemelésére és struktúrájának megerősítésére),
- intézményi stratégiák a folyamatok nyomon követésére, a minőségbiztosításra és a célok megvalósítására (a fejlesztési kompetencia megléte, az átfogó, folyamatos minőségbiztosítás tervezése, a projekt véghezviteléhez szükséges gyakorlati tapasztalat megléte, a projekt interdiszciplináris jellege, hoz-e a projekt érzékelhető minőségi javulást a hallgatók számára, kooperáció a tanárképzés különböző szereplői között),
- a tervezett intézkedések fenntarthatósága (Fenn tudja tartani az intézmény az elért eredményeket a támogatási időszak után is?).

A beérkező pályázatokról egy 18 főből álló bírálóbizottság döntött. A bizottságban 8 fő a tudományos szempontokat, 2-2 fő az iskolai gyakorlatot és a hallgatói szempontokat képviselte, 6 fő pedig a politikai döntéshozás képviselője volt (BMBF, é. n. e).

Az első időszakra 49 projekt nyert támogatást. Egyes pályázatokat több egyetem közösen nyújtott be, a 49 projektben így összesen 59 intézmény érintett. Minden tartományból érkezett kiválasztott pályázat. 2018-ban, a tízéves időszak felénél értékelték a projektek addigi eredményeit, egy kivételével az összes pályázat továbbjutott a 2023 végéig tartó második támogatási szakaszba.

A BMBF a projektek végrehajtását folyamatosan figyelemmel kíséri. Rendszeresen szervez rendezvényeket, konferenciákat, workshopokat a tervek és eredmények megismertetésére, megvitatására. A munka intenzitására enged következtetni, hogy a program honlapján közzétett naptár szerint az elmúlt két év csaknem minden napjára esett legalább egy, a minőségoffenzív tanárképzéssel kapcsolatos rendezvény. Ebben a központi események mellett természetesen az egyes egyetemek programjai is benne vannak (BMBF, é. n. f).

A projektek kísérésének és értékelésének része a folyamatos monitorozás, támogatás és a hatékonyság mérése. Ezzel a minisztérium egy független külső céget, a berlini Firma Ramboll Management Consulting Kft.-t bízta meg. A cég 143 oldalas kiadványban értékelte a program első öt évét. Az értékelés a projektleírások és a köztes beszámolók elemzésével, online kérdőívekkel, szakértői interjúkkal, helyszíni esettanulmányokkal, telefonos interjúkkal, workshopokkal és résztvevő megfigyelésekkel történt (Brümmer és mtsai., 2018).

A nyertes projektek áttekintése

Az alábbiakban egy teljes, jól áttekinthető képet kívánunk adni a 49 nyertes projektről. Az 1. táblázatban található áttekintés a kiválasztott projekteket listázó dokumentumok (BMBF, é. n. g, BMBF, é. n. h) és a projekteket rövid, egységes felépítésben közlő minisztériumi kiadvány (BMBF, é. n. i), valamint a Ramboll Management Consulting Kft. már említett jelentése (Brümmer és mtsai, 2018) alapján készült. A pályázó felsőoktatási intézmény neve mellett a projekt címét és a projektben megfogalmazott célkitűzések kulcsszavait közöljük. A leírások esetében a fordítás mellett zárójelben megtartjuk – a többnyire a német cím valamilyen rövidítéséből (pl. mozaikszó) keletkezett – rövid címet is.⁵ Bármennyire terjedelmes is ez az áttekintés, nem mondhatunk le a teljesség igényéről, hisz épp e teljesség jelenthet a további kutatás számára megbízható tájékoztató forrást. A projektek sorrendjének tekintetében a BMBF által közzétett anyagok sorrendjét követtük. A köztes jelentést követően a második

5 A címekben és a kulcsszavak között előforduló idegen nyelvű (angol, latin) kifejezéseket eredeti formájukban, fordítás nélkül közöljük.

támogatási szakaszba került pályázatok kiválasztása két fordulóban történt, a bírálóbizottság az első körben (2018. 02. 22–23.) 18 pályázatot ítelt meg pozitívan (listánk élén e pályázatok állnak), a többi sikeres pályázatról a második körben döntöttek (2018. 10. 01–02.).

Felsőoktatási intézmény	A projekt címe	Kulcsszavak
Rheinisch-Westfälische Technische Hochschule Aachen	Együtt különbözően egy digitális világban – Tanárképzés az aacheni RWTH-n (LeBiAC)	Heterogenitás és inklúzió, fókusz a reál tárgyra, a médiatámogatott tanulás erősítése, a gyakorlati vonatkozás minőségfejlesztése
Universität Augsburg	A tanári professzió támogatása a heterogenitás kezelésében (LeHet)	Heterogenitás, a gyakorlati vonatkozás minőségfejlesztése, a tanárképzés szakaszainak jobb összehangolása, a szakmódszertanok közötti kapcsolat erősítése, szaktudományok, pedagógiai tárgyak
Freie Universität Berlin	Know how to teach. Alapvető cselekvési kompetenciák egy adaptív tanítási gyakorlatért (K2teach)	Cselekvési kompetenciák, a tanítási gyakorlat előkészítése, a heterogenitás kezelése, utánpótlás
Technische Universität Darmstadt	Szisztematikus és összekapcsolt kompetenciaépítés a tanárképzésben a digitalizálásra és a heterogenitásra való tekintettel (MINTplus)	Fókusz a reál tárgyra, médiatámogatott tanulás erősítése, a tanárképzés szakaszainak jobb összehangolása, a szakmódszertanok közötti kapcsolat erősítése, szaktudományok, pedagógiai tárgyak
Goethe-Universität Frankfurt a.M.	The Next Level: A tanárképzés fejlesztése hálózatban. Képzés és továbbképzés a tanárképzésben a tanítási helyzetek szisztematikus elemzése révén, tantárgyakon és a tanárképzés szakaszain átívelő kooperációban (LEVEL)	Heterogenitás, a gyakorlati vonatkozás minőségfejlesztése, a tanárképzés szakaszainak jobb összehangolása, tanulmányok mentorálása, a szakmódszertanok közötti kapcsolat erősítése, szaktudományok, pedagógiai tárgyak, együttműködés egyetemen kívüli kutatópartnerekkel
Albert-Ludwigs-Universität Freiburg & Pädagogische Hochschule Freiburg (közösen)	A freiburgi tanárképzés együttműködése a kutatásban és a tanításban – koherencia és professzióorientáltság (FL)	Inklúzió és heterogenitás, a gyakorlati vonatkozás minőségfejlesztése, a tanárképzés szakaszainak jobb összehangolása, szaktudományok, pedagógiai tárgyak, tanártovábbképzés, szervezeti fejlesztés
Universität Hamburg	Professzionális tanári tevékenység a szakmai tanulás támogatására a megváltozott társadalmi feltételek között (Profale)	Heterogenitás és inklúzió, a tanárképzés szakaszainak jobb összehangolása, a szakmódszertanok közötti kapcsolat erősítése, szaktudományok, pedagógiai tárgyak
Leibniz Universität Hannover	Theoria cum praxi. A reflektív cselekvőképesség támogatása mint a tanárképzés Leibniz-elve (Leibniz-Prinzip)	A szakmai tanárképzés erősítése, a hallgatók megnyerése a szakmai képzésre, a technikai tárgyak (elektro-, fém- és járműtechnika) középpontba állítása, matching és a tanulmányokat kísérő mentoring

Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg & Pädagogische Hochschule Heidelberg (közösen)	Együtt jobban! Kiváló tanárképzés Heidelbergben (heiEDUCATION)	A Heidelberg School of Education kiépítése, inklúzió, a gyakorlatra vonatkozás minőségfejlesztése, a célirányos tanácsadás és értékelés, kapcsolat a tantárgyi szakmódszertanok között, szaktudományok, a kutatásalapú tanárképzés új koncepciói
Universität Kassel	Professzionizáció kapcsolatépítéssel (PRONET2)	Inklúzió és diverzitás, a gyakorlatra vonatkozás minőségfejlesztése, kapcsolat a tantárgyi szakmódszertanok között, pedagógiai tárgyak, tanártovábbképzés
Universität zu Köln	ZuS: Heterogenitás és inklúzió – a kölni tanárképzés jövőstratégiája	Heterogenitás és inklúzió, a média által támogatott tanulás erősítése, a gyakorlatra vonatkozás minőségfejlesztése, kapcsolat a tantárgyi szakmódszertanok között, pedagógiai tárgyak, tudományos utánpótlás képzése, tanártovábbképzés
Phillips-Universität Marburg	Gimnáziumi tanárok képzése Marburgban: fenntarthatóan, intergratívan (ProPraxis)	Tanári professzió, tanítási innováció és minőségjavítás, pályaalkalmassági eljárás, struktúra- és szervezeti fejlesztés
Ludwig-Maximilians-Universität München	Tudományosan megalapozott vonatkoztatás a szakmai részterületekre adaptívan támogatott kapcsolatépítéssel (Lehrerbildung@LMU)	Inklúzió, tudományosan megalapozott vonatkoztatás a szakmai részterületekre, tanulmányi tanácsadás és bemeneti coaching, a tanárképzés szakaszainak jobb összehangolása, szakmódszertanok, pedagógiai tárgyak
Technische Universität München	A reál tárgyakat tanító tanárok kompetenciaorientált és bizonyítékokon alapuló képzése (Teach@TUM)	A szakiskolai tanárképzés erősítése, fókuszálás a reál tantárgyakra, a média által támogatott tanulás erősítése, kompetenciaorientáltság, a tanárképzés szakaszainak jobb összehangolása, kapcsolat a tantárgyi szakmódszertanok között, pedagógiai tárgyak, Clearing House
Universität Potsdam	Professzionizáció – iskolagyakorlati képzés – inklúzió: a tanárképzés potsdami modellje (PSI-Potsdam)	Heterogenitás és inklúzió, a gyakorlatra vonatkozás minőségfejlesztése, a tanárképzés szakaszainak jobb összehangolása, szakmódszertanok, pedagógiai tárgyak, spirális tanterv
Universität Regensburg	Kooperatív tanárképzés kialakítása (KOLEG)	Heterogenitás és inklúzió, a célirányos tanulmányi tanácsadás, a tanárképzés szakaszainak jobb összehangolása, kapcsolat a tantárgyi szakmódszertanok között, szaktárgyak, pedagógiai tárgyak, tanárok és felsőoktatási szakemberek továbbképzése

Bergische Universität Wuppertal	Koherencia a tanárképzésben (KoLBi)	Kapcsolat a tantárgyi szakmódszertanok között, szaktudományok, pedagógiai tárgyak, a gyakorlatra vonatkozás minőségfejlesztése, a tanárképzés szakaszainak jobb összehangolása, heterogenitás és inklúzió
Otto-Friedrich-Universität Bamberg	Útmutató tanárképzés – reflexív kommunikációs folyamatok fejlesztése (WegE)	Berufliche Bildung képzési és internetplatform, kultúrára irányuló képzés, pedagógiai-pszichológiai tárgyak összekapcsolása, kompetenciaközpontú tanácsadás, szakmai képzés
Universität Bayreuth	Diverzitás az iskolában és az egyetemen	Tanulói diverzitás, kutató tanulás, a tanárképzés fázisainak összekapcsolása
Humboldt-Universität zu Berlin	Az inklúzióban érintett pedagógusok szakmódszertani képzése (FDQI-HU)	Heterogenitás, inklúzió, kapcsolati háló építése, didaktikai modellek
Technische Universität Berlin	Innovatív csatlakozás, professzió- és kutatásirányultság a szakmai tanárképzésben (TUB Teaching 2.0)	Becsatlakozás, szakmai tanárképzés, tanítási-tanulási labor, pályaválasztási tanácsadás, tanulóközpontúság
Universität Bielefeld	Bielefeldi tanárképzés: gyakorlatorientáltan, tudományosan megalapozottan, inklúzióérzékenyen, szakaszokat átfogóan (Biprofessional)	Tanácsadócentrum, gyakorlatorientáltság, kompetenciacentrum, inklúzióérzékeny diagnózis, támogatás & didaktika, Professional School, kapcsolati háló építése, tanári professzió program
Technische Universität Carolo-Wilhelmina zu Braunschweig	Tanárképzés Braunschweigben (TU4Teachers)	Strukturális optimalizáció, nyelvi heterogenitás és többnyelvűség, a szakmaiság továbbfejlesztése, diagnosztikus kompetencia kialakítása, tanácsadói és kísérői rendszer kiépítése
Universität Bremen	Kapcsolódási pontok kialakítása: Tanárképzés a Reflective Practitioner mentén	Reflective Practice, inter- és multidiszciplinaritás (a koherencia növelése) az elmélet és a gyakorlat összehangolása, professzionális cselekvési kompetencia, a tanárképzés szakaszokat egybefogó alakítása
Technische Universität Dortmund	Az inklúzióorientált tanárképzés dortmundi profilja (DoProfil)	Inklúzió, a képzési területek tantervi továbbfejlesztése és tartalmi összehangolása, dialogikus struktúrák, az egyetemi módszertan továbbfejlesztése
Technische Universität Dresden	Szinergikus tanárképzés kiváló keretek között (TUD-Sylber2)	Szinergia, szervezeti fejlesztés, minőségemelés, regionális kapcsolatok építése
Universität Duisburg-Essen	Professzionizáció a sokféleségben (ProViel)	Inklúzió, új tanulási terek, minőségfejlesztés, nyelvi képzés, iskolai gyakorlat

Universität Erfurt	Identitás, immerzió és inklúzió. Integrált kezdeményezés az erfurti tanárképzés fenntartható minőségfejlesztésére (QUALITEACH)	Identitás, immerzió és inklúzió, egyetemi tanulóműhely, kutatótanulás, módszertani tréning, alkalmassági tanácsadás, pályaorientáció
Justus-Liebig-Universität Gießen	Gießeni offenzív tanárképzés (GOL). Képzési részesedés – reflexivitás – hálózatépítés: a tanáron múlik – az egyetemen múlik	Professzionizáció, képzési részesedés, reflexivitás, kapcsolati háló építése, egyetemi didaktika, tanítási-tanulási kultúra
Georg-August-Universität Göttingen	Schlözer Tanárképzési program (SPL)	Tantárgyakon átívelő oktatás, interdiszciplináris és szakaszokon átívelő hálózatépítés, kutatásorientált tanárképzés, heterogenitás és inklúzió
Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg	Esettani eszközök a tanárképzésben az inkluzív oktatásért (KALEI)	Heterogenitás, inklúzió, interkulturalitás, kutatás, kapcsolati háló építése, esettan
Technische Universität Kaiserslautern	Unified Education: Médiaképzés a tanárképzési lánc mentén (U.EDU)	Tanítás és tanulás a digitális média segítségével, a tanárképzés szakaszainak összehangolása, a szakdidaktikák kapcsolatának megteremtése, szaktudományok, reflexív tanári személyiség; tanártovábbképzés
Christian-Albrechts-Universität zu Kiel	Tanárképzés perspektívával a CAU-n (LeaP@CAU)	Tanári professzió, elmélet és gyakorlat összekapcsolása, inklúzió, diagnosztika, recruiting
Universität Koblenz-Landau	Moduláris kapcsolódás az iskolai gyakorlathoz mint az egyéni kompetenciafejlesztés kiindulópontja (MoSAiK)	Inklúzió, heterogenitásorientált szakmódszertan, gyakorlati irányultság, szakaszokon átívelő kompetenciafejlesztés, tanítás-tanulási folyamatok
Deutsche Sporthochschule Köln	Koncepciók és tanítási-tanulási eszközök a testnevelő tanárok továbbképzésében, fenntartható információ, megvalósítás és innováció (Schulsport 2030)	Tanítási és tanulói eszközök, heterogenitás, mozgástámogatás, tanári stressz, sport
Universität Konstanz	Legyőzni a határokat – kapcsolatokat teremteni a tanulási kultúrák között – a tanárképzés új kultúrájáért (edu4)	Binational School of Education, gyakorlatorientáltság, minőségbiztosítás
Leuphana Universität Lüneburg	Az elmélet és a gyakorlat összehangolása a ZZL1-hálózatban (ZZL-Netzwerk)	Az elmélet és a gyakorlat összehangolása, tanítási innovációk, heterogenitás és inklúzió, kompetencialapú oktatás, szakmai támogatás

Johannes Gutenberg-Universität Mainz	Tanítási-tanulási kutatólabor – a jövőorientált kooperáció helye a tanárképzésben (LLF)	Tanítási-tanulási kutatólabor, elmélet és gyakorlat összekapcsolása, kutatásorientáltság, feladatfejlesztés
Westfälische Wilhelms-Universität Münster	Dealing with Diversity: a heterogenitás kompetens kezelése a reflektált gyakorlati tapasztalat révén (WWU-QLB)	Heterogenitás; reflektált gyakorlati tapasztalat, tanítási-tanulási labor, videóalapú modulok; gyakorlati projektek
Carl von Ossietzky Universität Oldenburg	Életrajzorientált és szakaszokon átívelő tanárképzés Oldenburgban (OLE +)	Professzionizáció; szakaszokon átívelő együttműködés; a gyakorlatorientáció minőségjavítása; elmélet-gyakorlat terek létesítése, a szaktudományok, a szakmódszertanok és a pedagógiai tárgyak közötti kapcsolatok megteremtése, heterogenitás
Universität Passau	A kompetenciaszerzés stratégiái: innovatív tanítási formátumok a tanárképzésben, digitally enhanced (SKILL.de)	Defragmentálás, demarginalizáció, tanárképzés-központú egyetemi módszertan, tanácsadás, struktúrafejlesztés
Universität Rostock, Hochschule für Musik und Theater Rostock, Universität Greifswald & Hochschule Neubrandenburg (közös)	A tanárképzés megreformálása Mecklenburg-Elő-Pomerániában (Lehren in M-V)	Heterogenitás, gyakorlatorientáltság, a képzési szakaszok összehangolása, mentorképzés, minőségfejlesztés
Universität des Saarlandes & Hochschule für Musik Saar (közös)	A Saar-vidéki tanárképzés optimalizálása: A heterogenitás és individualizálódás kezelésének támogatása (SaLUt)	Heterogenitás az oktatásban, gyakorlatorientáltság, szakmódszertan, határokon átívelő együttműködés
Universität Stuttgart	Tanárképzés a szakközépiscolákban (LEBUS)	A szakiskolai tanárképzés erősítése, szakmódszertani kompetenciák erősítése, a heterogenitás és az inklúzió kezelése, a tanárképzés szakaszainak jobb összehangolása
Universität Stuttgart, Pädagogische Hochschule Ludwigsburg, Universität Hohenheim, Staatliche Akademie der Bildenden Künste Stuttgart & Staatliche Hochschule für Musik und Darstellende Kunst Stuttgart (közös)	A Professional School of Education Stuttgart-Ludwigsburg konszolidálása (PSE) és a tanárképzés professzionizált továbbképzése egyetemközi PSE-szakértői csoportok által (Lehrerbildung PLUS)	Tanárképzés, szakmódszertan, reál tárgyak, iskolai gyakorlat, inklúzió

Eberhard Karls Universität Tübingen	Research – Relevance – Responsibility. Kiválóság a tanárképzésben – Az alapstruktúra konszolidálása és a tanárképzés fejlesztésére irányuló kutatás intenzívebbé tétele a tübingeni School of Educationben (TüSE)	Professzionizáció, kutatás, utánpótlás, inklúzió, School of Education
Universität Vechta	Hidakat építeni, kezdeményezni és alakítani (BRIDGES)	Kutatásorientáltság, kompetenciafejlesztés, inklúzió, tanácsadás, szupervízió

1. táblázat: A minőségoffenzív tanárképzési program nyertes projektjei

A projektek címének és kulcsszavainak áttekintése nyilvánvalóvá teszi, hogy az erősségek és a gyengeségek előírt elemzése nyomán az intézményekben kidolgozott célrendszerek néhány jól azonosítható problémakört körvonalaznak. A leggyakrabban – ahogyan a mérést végző berlini kft. statisztikája is rámutat (Brümmer és mtsai., 2018) – a gyakorlatorientáció igénye merül fel. Az a törekvés, hogy a tanárképzés és a továbbképzés elvont elméleti ismeretanyagához begyakorolt, konkrét, az osztálytermi szituációban jól kamatoztatható cselekvési kompetenciák társuljanak. Ebből logikusan következik a gyakoriság szempontjából második helyen álló fejlesztendő terület, a tanárképzés szakaszainak jobb összekapcsolása, egymáshoz hangolása.⁶ A fő szervezőerő, a gyakorlatorientáltság felől közelíthető meg leginkább a többi kiemelkedően tematizált problémakör is: a heterogenitás professzionális kezelése, az inklúzió, a reál tárgyakat tanító tanárok képzése vagy a digitalizáció. Ezek ugyanis egyfelől – mint látszik – hangsúlyozottan a gyakorlat oldalán, az aktuális, mindennapi iskolai életben jelentkező problémák, másfelől viszont elmondható, hogy a neveléstudomány rendelkezik a megfelelő szakmai (elméleti) válaszokkal. A problémát így főképp nem a megoldási lehetőségek hiánya jelenti, hanem az elmélet és a gyakorlat hatékony összekapcsolásának tökéletlensége. Ez a jelenség a magyar tanárképzés rendszerében sem ismeretlen. Hercz Mária például egy, a pedagógusképzés gyakorlati részére vonatkozó kutatás tanulságait összegezve mutat rá az életpályamodell keretében felsorolt kompetenciák egyetemen történő elsajátításának dilemmáira (Hercz, 2015. 25. o.). Egy másik, ugyancsak a témába vágó mérést elemző tanulmányában Szőke-Milinte Enikő a német anyagban is többször visszaköszönő fejlesztési területeket jelöl ki: az elméleti és a gyakorlati képzés összehangolását, a tanítást kísérő szemináriumi foglalkozások tartalmi és módszertani felülvizsgálatát, valamint az egyetem

6 A tanárképzés szakaszainak, éppúgy, mint az elméletnek és a gyakorlatnak az összekapcsolására a dokumentumok legtöbbször a *Verzahnung* főnevet használják, amely elsődlegesen a fogaskereknek illeszkedését jelenti. A szóban rejlő metafora így szépen szemlélteti a gyakorlat és az elmélet nagyon pontos, precíz egymáshoz illeszkedésének igényét, amely az iskolai munka hatékony működésének előfeltétele.

és az összefüggő tanítási gyakorlat kereteit biztosító iskola tevékenységének jobb koordinálását (Szőke-Milinte, 2015. 43–45. o.). A listában szereplő projektek egyik leginkább meghatározó területe, az inklúzió problémakörében születő anyagok szintén ígéretesek lehetnek a magyar tanárképzés számára is. Schaffhauser Franz 2011-es, az inklúzió elméleti és gyakorlati kérdéseit is alaposan körbejáró tanulmánya (Schaffhauser, 2011) amellett, hogy pozitív kezdeményezéseket is bemutat, rámutat arra is, hogy bőven akad tennivaló a területen. A Gordon Győri János vezette *Tanárok interkulturális nézetei és azok hatása az osztálytermi munkára* című kutatás eredményei pedig olyan problémákat is a felszínre hoztak, amelyek orvoslása a tanárképzés fejlesztésével valósulhatna meg: többek között a pedagógusok reflektálatlan fogalomhasználata és hiányos tárgyi ismeretei a területen, hiányzó gyakorlati anyagok, tananyagok (Németh, Cs. Czachesz és Gordon Győri, 2014).

A németországi minőségoffenzív tanárképzési program figyelemmel kísérése és születőben lévő eredményeinek megfontolása, hazai adaptálhatóságuk mérlegelése éppen ezeken a területeken ígéri a legtermékenyebb szempontokat.

Egy konkrét példa: az Universitat Koblenz-Landau MoSAik című projektje

Az alábbiakban egy konkrét példán, az Universitat Koblenz-Landau MoSAik című projektjén keresztül szemléltetjük a minőségoffenzív tanárképzési program intézményi szintű megvalósulását. Az ismertetés forrása a MoSAik saját weboldalrendszere (Mosaik, é. n.).

A projekt alapvető célkitűzése az, hogy az iskolai gyakorlathoz való moduláris kapcsolódás révén teremtse meg a személyre szabott professzionális kompetenciafejlesztés kiindulópontját. A projekt intézkedései a tanárképzés első szakaszára vonatkoznak. A szakmai fejlődés elősegítése céljából a tantervben rögzített iskolai gyakorlat mellett egyéb gyakorlatközeli elemeket is beépítenek a rendszerbe, hogy ezek végül mint a szakma kis mozaikdarabjai álljanak össze. A projekt alapelve, ahogyan az egész programnál is megfigyelhettük, az inklúzió. A projekt céljai öt részterületen konkretizálódnak:

1. A már meglévő képzési kínálat továbbfejlesztése az elmélet és gyakorlat összekapcsolásaként;
2. Gyakorlati elemek és interdiszciplináris előadások hangsúlyosabb beillesztése a képzésbe;
3. Tanácsadási lehetőségek, a hallgatók monitorozásának, szisztematikus kísérésének meghonosítása az egyéni fejlődés elősegítése érdekében;
4. A diagnosztika, a differenciálás és a tanulási lehetőségek struktúráinak és koncepcióinak fejlesztése;
5. A pedagógiai-pszichológiai, a szakmódszertani, valamint interdiszciplináris kutatási eredmények átvitele a tanárképzésbe.

A projektet négy nagy súlyponti részterületre osztották, amelyek keretében 17 részprojektet indítottak útnak. A részprojekteket egy tapasztalt professzor vezeti, de az irányításban rajta kívül részt vesz egy, az adott témát kutató PhD-hallgató és olykor egy tudományos munkatárs is. A minőségoffenzív tanárképzési program fontos előnye, hogy amellett, hogy a tanárképzés gyakorlatára is viszonylag közvetlen hatást gyakorol, az elméleti kutatásokat is az iskolai valóság felől jelentkező problémák, illetve az ezekre választ kereső jogalkotó szándékainak megfelelő területekre irányítja. Az ebben a keretben képzett fiatal kutatók szakértelme is nagyban hozzájárulhat az eredmények fenntarthatóságához. A 2. táblázatban a négy súlyponti témát és a keretükben megvalósuló részprojekteket tekintjük át.⁷

Súlyponti témák	I. Tanítási-tanulási folyamatok szervezése és elemzése	II. A szakmai kompetenciák szakaszokon átívelő fejlesztése	III. Professzionális eljárások a heterogenitás és az inklúzió kezelésében	IV. Multiprofesszionális együttműködés az inkluzív tanításért
Részprojektek	A folyamatos fenntartható fejlődés mint a tanárképzés alapkompenciája	Reflexió a tanári szerepre és a leendő tanárok személyes fejlődése	Folyamatos tantárgyspecifikus diagnosztika az általános iskolai képzésben	Inkluzív kutatóműhelyek mint az új tanárképzés építőkövei
	Tanítási-tanulási laborok a gyakorlatközeli és kutatásra alapozott tanárképzésért	Heterogenitás mint a szakmai fejlődés kiindulópontja	Heterogenitás és többnyelvűség	Gyógypedagógiai tanácsadás az inkluzív iskolában
	A motiváció kompetenciája iskolán kívüli tanulási helyszíneken		Német nyelvi képzés a tanárhallgatók számára Rajna-vidék-Pfalz tartományban	
	A környezetismeret ⁷ tanításával kapcsolatos diagnosztikus és reflexiós kompetenciák kiépítése a tanárképzésben		Iskolai fokozatokon átívelő egyetemi tanárképzési program a kétnyelvű iskolai szaktárgytanításért	

⁷ A Sachunterricht nevű tárgy leginkább a magyar környezetismerettel áll rokonságban, ugyanakkor a német tantárgy keretében feldolgozott ismeretanyag nagyobb területet fed le.

Rész- projektek	Heterogén csoportok reál tantárgyspecifikus problémamegoldó és modellalkotó folyamatainak diagnosztizálása és reflektálása			
	A videóanyag mint diagnosztikus és reflexiós eszköz a tanítási-tanulási laborokban és a nagyrendezvényeken			
	Alkalmazásközpontú tanulás best practice video-vignette-ek segítségével			
	Műhely a diagnosztikáért és a tanulási folyamat kíséréseért			
	Tanulási műhely: iskolai gyakorlat a hittan tantárgy didaktikájában			
A súlyponti téma irányításának kutatói háttere	9 professzor, 9 doktorandusz	2 professzor, 2 doktorandusz	4 professzor, 4 doktorandusz, 1 tudományos munkatárs	2 professzor, 2 doktorandusz, 2 tudományos munkatárs

2. táblázat: az Universitat Koblenz-Landau MoSAik című projektjének súlyponti témái és részprojektjei

Az elmúlt években a MoSAik központi projektjének keretében például öt össztanácskozást, a heterogenitás és az inklúzió témakörében hat nagy vendégelőadást, számos workshopot, valamint egy nagyszabású nemzetközi konferenciát szerveztek. Emellett az egyes részprojektek kutatócsoportjai természetesen saját eseményeket is rendeznek.

Összefoglalás

Dolgozatunkban arra vállalkoztunk, hogy egy jelenleg folyamatban lévő jelentős németországi projektről, a minőségoffenzív tanárképzési programról adjunk áttekintést. A nagyszabású projekt, amelyre jelentős szövetségi forrásokat különítettek el, olyan aktuális problémák megoldása felé tett lépéseket céloz, mint például az elméleti képzés és a gyakorlati munka jobb összehangolása vagy az inkluzív nevelés megvalósíthatóságának lehetőségei. Meggyőződésünk szerint a németországi kutatás figyelemmel kísérése mind a szervezeti megoldás, mind a konkrét eredmények tekintetében hasznos tanulságokkal gazda-

gíthatja a magyar tanárképzést is, amely – mint láttuk – több szempontból is hasonló kihívások előtt áll, mint a német. Átfogó áttekintésünk és egy konkrét egyetemi példa bemutatása erre a lehetőségre kívánja felhívni a figyelmet, illetve egyszersmind meg is szeretné könnyíteni a vele kapcsolatos további kutatómunkát. A program következő jelentősebb állomása a második szakasz lezárását követő értékelés, összegzés lesz 2023-ban, a közvetlen és közvetett hatások hatásos mérhetővé válása, az eredmények számbavétele azonban még további éveket is igénybe vehet.

Források, felhasznált irodalom

ARD (2011): Klischees über Lehrer. Der Lehrer: Das unbekannte Wesen. Letöltés: 2020. 08. 11. <https://www.youtube.com/watch?v=BHNJVke94xg>.

Bikics G. (2011): Sztenderdek és pályaalkalmasság a németországi pedagógusképzésben. In: Falus I. (szerk.): *Tanári pályaalkalmasság – kompetenciák – sztenderdek. Nemzetközi áttekintés.* Eszterházy Károly Főiskola, Eger, 181–206.

BMBF (é. n. a): Grundlagen. Bundesministerium für Bildung und Forschung. Letöltés: 2020. 08. 11. <https://www.qualitaetsoffensive-lehrerbildung.de/de/grundlagen-1695.html>.

BMBF (é. n. b): Programm. Bundesministerium für Bildung und Forschung. Letöltés: 2020. 08. 11. <https://www.qualitaetsoffensive-lehrerbildung.de/de/programm-50.html>

BMBF (é. n. c): Zusätzliche Förderrunde. Bundesministerium für Bildung und Forschung. Letöltés: 2020. 08. 11. <https://www.qualitaetsoffensive-lehrerbildung.de/de/zusaetzliche-foerderrunde-2070.html>

BMBF (é. n. d): Projektauswahl. Bundesministerium für Bildung und Forschung. Letöltés: 2020. 08. 11. <https://www.qualitaetsoffensive-lehrerbildung.de/de/projektauswahl-1696.html>

BMBF (é. n. e): Mitglieder des Auswahlgremiums der Qualitätsoffensive Lehrerbildung. Bundesministerium für Bildung und Forschung. Letöltés: 2019. 01. 07. <https://www.qualitaetsoffensive-lehrerbildung.de/files/AWG-QLB-Zusammensetzung.pdf>.

BMBF (é. n. f): Termine. Bundesministerium für Bildung und Forschung. Letöltés: 2020. 08. 11. <https://www.qualitaetsoffensive-lehrerbildung.de/de/termine.php>.

BMBF (é. n. g): Auswahlergebnisse, 23.02. 2018. Bundesministerium für Bildung und Forschung. Letöltés: 2020. 08. 11. https://www.qualitaetsoffensive-lehrerbildung.de/files/QLB-Auswahlergebnis_2018-02-23_.pdf.

- BMBF (é. n. h): Auswahlergebnisse, 02. 10. 2018. Letöltés: 2019. 01. 07. https://www.qualitaetsoffensive-lehrerbildung.de/files/QLB-Auswahlergebnis_2018-10-02.pdf.
- BMBF (é. n. i): Bund-Länder-Programm „Qualitätsoffensive Lehrerbildung“. Kurzbeschreibungen der förderwürdigen Projektfür die 1. Förderphase. Bundesministerium für Bildung und Forschung. Letöltés: 2020. 08. 11. https://www.qualitaetsoffensive-lehrerbildung.de/files/KurzbeschreibungenQLB-erste_Foerderphase_barrierefrei.pdf.
- BMJV (é. n.): Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. Letöltés: 2020. 08. 11. https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_91b.html. Letöltés: 2019. 01. 07.
- Breznyánszky L. és Virág I. (2004): Kontinentális tanárképzési hagyományokkal a bolognai úton. In: *Educatio*, 2004/3. Pedagógusképzés 415–430.
- Brümmer és mtsai. (2018): *Qualitätsoffensive Lehrerbildung: Zwischenbericht der Evaluation*. Hamburg, Ramboll Management Consulting GmbH. Letöltés: 2020. 08. 11. https://de.ramboll.com/-/media/files/rde/management-consulting/studien_handreichungen/qualitaetsoffensive_lehrerbildung_zwischenbericht_der_evaluation.pdf?la=de
- Hercz M. (2015): Pedagógushallgatók pályaszocializációjának alakulása a tanítási gyakorlatokon. In: Major Éva, Veszelszki Ágnes (szerk.): *A tanárrá válás és a tanárság kutatása. A magyar nyelv és irodalom, az idegen nyelvek és a művészetek műveltségi területen*. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, 9–27.
- Mosaik (é. n.): Modulare Schulpraxiseinbindung als Ausgangspunkt zur individuellen Kompetenzentwicklung. Universität Koblenz–Landau. Letöltés: 2020. 08. 11. <https://mosaik.uni-koblenz-landau.de/allgemeine-informationen>.
- Németh Sz., Cs. Czachesz E. és Gordon Győri J. (2014): Tanárok interkulturális nézetei és azok hatása az osztálytermi munkára. Hat fókuszcsoportos tanári beszélgetés elemzése. In: Gordon Győri J. (szerk.): *Tanárok interkulturális nézetei és azok hatása az osztálytermi munkára. Kutatási eredmények*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 7–22.
- Schaffhauser F. (2011): Az iskola feladata a sajátos nevelési igényű tanulók integrálásában – az inklúzió pedagógiája. In: Bábosik I. és mtsai. (szerk.): *Pedagógia az iskolában. A szociális életképesség megalapozása*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 263–348.

- Szőke-Milinte, E. (2015): Oktatáspolitikai dilemmák. A gyakorlatok és az egyetemi képzés kapcsolata, a kísérőszemináriumok jellemzői. In: Major Éva, Veszelszki Ágnes (szerk.): *A tanárrá válás és a tanárság kutatása: A magyar nyelv és irodalom, az idegen nyelvek és a művészetek műveltségi területen*. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, 28–51.
- Ütőné Visi J. és Virág I. (2015): *A tanári pálya Németországban és Ausztriában*. Eger. Letöltés: 2020. 09. 27. https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/a_tanari_palya_nemetorszagban_es_ausztriaban.pdf
- Ütőné Visi J. és Virág I. (2016): A tanári pálya népszerűségének jellemzői és népszerűség-növelésének technikai Németországban. In: *Pedagógusképzés* 14 (43), 2016/1–4. 167–182.
- Virág I. (2004): Der Bologna-Prozess und die Reform der Lehrerausbildung in Deutschland. In: *Germanistische Studien V*. Líceum Kiadó, Eger, 2004. 119–137.
- Wegener, F. (2018): Gehalt für Lehrer: Lehrer Gehalt für Beamte und Tarifangestellte. Das Infoportal für den öffentlichen Dienst. Letöltés: 2020. 08. 11. <https://www.oeffentlichen-dienst.de/news/69-gehalt/300-grundschullehrer-gehalt-lehrergehalt.html>.